

РОЗДІЛ 11 УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

УДК 811.161,2'373.2: 82.09

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.49>

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ АНТРОПОНІМІКОН РЕТРОРОМАНІВ БОГДАНА КОЛОМІЙЧУКА ПРО АДАМА ВІСТОВИЧА

LITERARY ANTHROPONYMYKON OF BOHDAN KOLOMIYCHUK'S RETRO NOVELS ABOUT ADAM VISTOVYCH

Вегеш А.І.,

orcid.org/0000-0003-0430-2447

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Ужгородського національного університету

Наукову розвідку присвячено дослідженню літературно-художніх антропонімів, які функціонують у ретророманах Богдана Коломійчука. Дослідження літературно-художньої антропонімії романів сучасних авторів дозволяє виявити індивідуально-стильові особливості власних назв персонажів, на творення яких впливають найрізноманітніші фактори.

Наша мета – дослідження літературно-художнього антропонімікону в ретророманах «В'язниця душ», «Візит доктора Фрейда», «Готель «Велика Пруссія», «Експрес до Галиції», «300 миль на схід» сучасного українського письменника Богдана Коломійчука. Наше завдання – проаналізувати літературно-художні антропоніми, визначити стилістичні функції, розкрити інформаційне наповнення, участь у творенні образів.

З'ясовано, що літературно-художній антропонімікон романів Богдана Коломійчука відображає реальні найменування жителів Галичини та прилеглих територій початку ХХ століття. На основі прізвищ та імен головних і другорядних героїв можемо встановити їхнє національне походження. Усі літературно-художні антропоніми наділені інформаційним потенціалом. Автор враховував етимологію найменувань, допрізвищеві значення в текстах спрацьовують.

Потужний характеристичний заряд має назва головного героя. Образ Адама Вістовича – збірний образ вмілого поліцейського, а його наймення – вказівка на особливості характеру, силу, розум, уміння добре виконувати роботу. Доведено, що автор формує образ, допасовуючи характер героя до його найменування. Літературно-художній антропонім Адам Вістович найперше називає персонажа, ідентифікує його від інших героїв, але найважливішим є його інформаційне наповнення. Приділено увагу значній кількості апелювативних називань, які доповнюють літературно-художні антропоніми і розкривають позитивні чи негативні якості персонажів.

Літературно-художній антропонімікон романів Б. Коломійчука відзначається різноманітністю, а персонажі та їх найменування виступають виразниками авторських ідей. Найменування персонажів є найважливішими одиницями тексту, які пов'язані з жанром, сюжетом, волею автора.

Ключові слова: антропосистема, апелюватив, доантропонімне значення, літературно-художній антропонім, національно значущий антропонім, ретророман.

Scientific research is devoted to the study of the proper names of the literary heroes that function in Bohdan Kolomychuk's retro novels. The study of the literary anthroponymy of the novels of modern authors allows us to reveal the individual and stylistic features of the proper names of the characters, the creation of which is influenced by a wide variety of factors.

Our goal is to study the literary anthroponymykon in the retro novels "Prison of Souls", "Visit of Dr. Freud", "Hotel "Great Prussia", "Express to Galicia", "300 Miles to the East" by the modern Ukrainian writer Bohdan Kolomychuk. Our task is to analyze proper names if the literary heroes, to determine stylistic functions, to reveal information content, participation in the creation of images.

It has been found that the literary anthroponymykon of Bohdan Kolomychuk's novels reflects the real names of the inhabitants of Galicia and the surrounding territories at the beginning of the 20th century. Based on the surnames and names of the main and minor characters, we can discover their national origin. All proper names of the literary heroes are endowed with informational potential. The author took into account the etymology of the names, the pre-surname meanings in the texts work effectively.

The name of the main character has a powerful characteristic charge. The image of Adam Vistovych is a collective image of a skilled policeman, and his name is an indication of character traits, strength, intelligence, and the ability to do the job well. It is proven that the author forms an image by matching the character of the hero to his name. The literary

anthroponym Adam Vistovych first names the character, identifies him from other heroes, but the most important thing is his information content. Attention is paid to a significant number of appellative names that complement the proper names of the literary heroes and reveal the positive or negative qualities of the characters.

The literary anthroponymykon of B. Kolomyichuk's novels is distinguished by its diversity, and the characters and their names express the author's ideas. The names of the characters are the most important units of the text, which are related to the genre, the plot, and the will of the author.

Key words: anthroposystem, appellative, pre-anthroponymic meaning, proper name of the literary hero, nationally significant anthroponym, retro novel.

Постановка проблеми. До актуальних завдань сучасної ономастики належить дослідження літературних онімів, особливо літературно-художніх антропонімів. Художня антропоніміка викликає значний інтерес для мовознавців, бо допомагає проникнути у внутрішню форму найменування, стає особливим прийомом, який сприяє розкриттю образу, характеру персонажа. Відомо, що оніми взаємодіють з іншими мовними одиницями, набувають нових конотацій, символів, виокремлюють індивідуальні риси персонажів, вказують на авторські уподобання. Дослідження літературно-художньої антропонімії романів сучасних авторів дозволяє виявити індивідуально-стильові особливості власних назв персонажів, на творення яких впливають найрізноманітніші фактори. Романи Богдана Коломійчука ще не були об'єктом дослідження з літературної ономастики, тому порушена тема є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найпотужнішим засобом характеристики героїв твору є літературно-художні антропоніми. Сучасні письменники зважено ставляться до найменувань персонажів, усвідомлюючи їх роль і величезні спроможності в тексті. Літературно-художні антропоніми семантично наповнені, оскільки, крім номінативної, виконують і характеристичну функцію. Дослідженню функційно-стилістичних особливостей літературно-художніх антропонімів у творах українських письменників присвятили свої праці Л. Белей, Е. Боєва, Н. Бербер, Гриценко, Г. Лукаш, Л. Кричун, Т. Крупеньова, О. Лавер, М. Максимюк, Л. Масенко, М. Мельник, О. Сколоздра-Шепітко, А. Соколова, Г. Шотова-Ніколенко та ін.

Ми маємо також низку праць із літературної ономастики на прозові твори сучасних українських письменників, зокрема і статті, присвячені дослідженню назв персонажів із ретророманів А. Кокотюхи, Юрія Винничука, Максима Бутченка, Ю. Даценка, В. Добрянського та ін.

Постановка завдання. Наша мета – дослідження літературно-художнього антропонімікону в ретророманах «В'язниця душ», «Візит доктора Фройда», «Готель «Велика Пруссія», «Експрес до Галіції», «300 миль на схід» сучасного укра-

їнського письменника Богдана Коломійчука. Наше завдання – проаналізувати літературно-художні антропоніми, визначити стилістичні функції, розкрити інформаційне наповнення, участь у творенні образів. Методи дослідження: описовий метод і основні його прийоми: спостереження, інтерпретація та узагальнення, що дозволяє виявити, систематизувати й проаналізувати власні назви; контекстуально-інтерпретаційний метод застосовано для визначення конотативного навантаження літературно-художніх антропонімів; дистрибутивний аналіз допомагає виявити приховану оцінку інформацію в семантичній структурі онімів; метод етимологічного аналізу сприяє з'ясуванню доантропонімної семантики власних назв.

Виклад основного матеріалу. Український читач сьогодні має можливість ознайомитися з серіями ретророманів сучасних авторів. Правда, літературознавці такі романи називають ретро-шпигунськими. Про бурхливі події початку ХХ століття, колорит епохи та детективну фабулу натрапляємо у творах Владислава Івченка, Богдана Коломійчука та А. Кокотюхи. Софія Філоненко зазначає: «Троє згаданих письменників прекрасно впоралися із цим завданням, вдихнувши життя в трьох самобутніх персонажів: найкращого сищика російської імперії Івана Карповича Підпригорю, комісара львівської поліції Адама Вістовича та адвоката-емігранта Климентія Кошового» [14]. До цього переліку потрібно додати львівського журналіста Марка Криловича Ю. Винничука, поліційного слідчого Клима Жеграя В. Добрянського, провінційного хірурга Якова Ровнера Ю. Даценка, невловимого шпигуна Марка Шведа Л. Підгірної, київських сищиків Платона Чечеля та Анну Вольську А. Кокотюхи, дружину уманського поліціанта Софію Нрієвську Д. Безверхнього та інших.

Продовжують притягувати нові детективні ретроромани, серед них особливе місце належить низці романів Богдана Коломійчука з циклу пригод львівського комісара Адама Вістовича. Детективні романи Б. Коломійчука сповнені карколомних пригод та шпигунських таємниць, переплетені оригінальною містиккою та ероти-

кою. Усі романи об'єднані одним героєм. Автор назвав його Адамом Вістовичем. Хто він цей таємничий комісар із цікавим іменем та прізвищем? Б. Коломійчук створив збірний образ вправного поліцейського. «Легендарний поліцейський: харизматичний, суворий, талановитий, його бояться всі злочинці і поважають підлеглі. Середнього віку, любить жінок, а вони відповідають йому взаємністю, неабиякий поціновувач вишуканого алкоголю і небезпечних справ та пригод, з якими зазвичай блискуче собі дає раду», – пише Д. Попіль [12]. Герой проводить розслідування в різних містах Австро-Угорської імперії. Адам Вістович – фахівець своєї справи, він вміє розкривати злочини. «Саме таким постає в ретророманах і повістях Б. Коломійчука комісар львівської поліції Адам Вістович. Він брутальний, відчайдушний, сміливий, є авторитетом у кримінальному світі. ...людина розумна, чіпка, жорстока» [3]. Справді служба в поліції сформувала характер героя, він став стриманішим, холоднокровним, розумнішим (*«Поліційні розслідування комісар тепер сприймав, як шахові задачі, чітко й методично розв'язуючи одну справу за іншою»* [8, с. 98]). Відомо, що автор формує образ, допасовуючи характер героя до його найменування. Літературно-художній антропонім Адам Вістович найперше називає персонажа, ідентифікує його від інших героїв. Ми передусім переймалися питанням чи несе цей літературний антропонім якусь інформацію, чому саме такий спосіб позначення вибрав автор для свого героя. Погоджуємося з думкою О. Малаш, що «даючи ім'я персонажу, його творець свідомий потенціалу цього антропоніма. Тому вибір варіанта слугує важливим прийомом, що допомагає зорієнтувати читацьку аудиторію щодо особливостей вдачі персонажа» [10, с. 127].

Богдан Коломійчук назвав свого героя **Адамом**. Іменем Адам Бог нарік першу людину. Адам у перекладі з давньоєврейської означає 'людина', 'чоловік'; 'глина', 'земля', 'червоний колір'; 'за біблійною легендою, бог зліпив першу людину Адама з червоної глини' [13, с. 23]. Маленька дівчинка його ім'я також асоціюватиме з раєм (*«Мене звати Адам. – Той, що був у Раю? – раптом запитала дівчинка, і в її очах сяйнула цікавість. Вістович усміхнувся. – Ні, я інший Адам...»* [8, с. 226]). Не випадково під час любовної утіхи з кельнеркою Адам буде першим (*«Ніхто зі мною ще так не поведився, – спантелено мовила вона. – Тоді я буду першим, – сказав комісар, знову наблизившись до неї»* [5, с. 71]). Персонаж не просто людина, а особлива людина.

Заступник директора львівської поліції Вільгельм Шехтель назве його найкращим комісаром (*«...мої найкращі люди невдовзі знайдуть убивцю. Найкращі – це Вістович і Самковський...»* [5, с. 17]; *«Ріхарде, я не можу зараз відпустити одного з кращих комісарів, – спокійно закінчив той. Сказане лягло Вістовичу бальзамом на душу. Жодного разу цей коротконогий пузань не називав його «одним з найкращих комісарів», та це й при всіх»* [6, с. 60]; *«Невдовзі про успішного детектива з Лемберга вже знали у столиці, де в Міністерстві поліції він значився як «безумовно, найкращий слідчий Галичини»* [8, с. 98]). Він буде дуже часто першим, хто розкриватиме злочини, тому доантропонімне значення (першолюдина) розкривається в тексті. Тут запрошується порівняння з Іваном Карповичем Підпригорою, героєм серії романів В. Івченка про найкращого сищика імперії. Обидвох героїв автори називають найкращими.

Прізвище **Вістович** найперше вказує на національність носія. Відомий ономаст С. Пахомова зазначає, що патроніми на -ич, -ович «були типовим засобом ідентифікації українців... і не мали соціально-майнових обмежень при називанні особи» [11, с. 51]. Авторка опирається на дослідження П. Чучки, Б. Близнюк, Л. Гумецької, Р. Керсти, які доводять, що на різних теренах України в допрізвищевий період такі найменування належали до найуживаніших. Прізвище героя належить до української антропосистеми, він народився на цій землі, його батьками були Роман Вістович та Соломія Вільчківна – українці. На сторінках романів будемо знаходити цьому підтвердження. Адама називають русином, як у цей період називали всіх галичан (*«Ви зі східних рубежів Європи. До того ж русин...»* [6, с. 42]). Заступник директора львівської поліції австріяк Вільгельм Шехтель постійно нагадує Адамові про його національне походження, адже на такі посади українців-русинів не призначали (*«Ви русин, а чи багато русинів служить у львівській поліції? Декілька капралів, два фельдфебелі, а комісар тільки один – ви. ...Губернатор уже давно вимагає, щоб тутешньою поліцією керували виключно поляки, і Відень його слухає»* [5, с. 16]). Прізвище могло бути топонімного походження, адже на заході України є село Вістовичі Самбірського району Львівської області, село Вістова Калуського району Івано-Франківської області, можливо й інші. За народними переказами, на території цих сіл колись були вежі, звідки вартові подавали вісті (сигнали) про наближення ворога. Людину, яка передавала такі вістки називали

вали вістовим (вісником, вістуном). Вістовий – ‘який подає звістку, сигнал, умовний знак; сигнальний’; Вістун – ‘той, хто приносить звістку’ [1, с. 190]. В основі прізвища є іменник вість (‘звістка, повідомлення’, ‘найновіші, найсвіжіші новини’ [1, с. 190]) і давній слов’янський двоморфемний суфікс –ович, який за словами П. Чучки, міг приєднуватися до батькового індивідуального прізвиська [15, с. XXXVI]. Адам Вістович і є саме тим, хто приносить якісь вістки, правда, часто невтішні («Що ж, тоді пояснить. Чому ви так прагнули зі мною зустрітись. – Для того, аби повідомити вам одну новину, – відповів комісар, нарешті віддихавшись» [5, с. 128]). Доктор Фельнер Вістовича пов’язує з негативними подіями, вістками («Маєте талант, Вістовичу, – тихо промовив доктор. – Де ви – там неодмінно якась халепа» [5, с. 167]; «Кожного разу, коли звучить ваш голос, Вістовичу, слід чекати якоїсь гидоти» [5, с. 194]). Сам герой розуміє, що новини, які він приносить, не всім можуть подобатися («Я всього лиш поліцейський комісар з далекої Галіції, і в мене для вас погана новина: один із вас, панове, вбивця і російський шпигун» [7, с. 260]). На наш погляд, Адам Вістович дуже схожий з Климом Жеграєм Василя Добрянського. І той, і той були хорошими спеціалістами, їх цінували. Подібності спостерігаємо й у назвах героїв. Прізвище Жеграй козацького походження, що означає вартовий, який повідомляє про небезпеку, подає вістку, запалюючи вогонь. Вістки своїм надсилає і Адам Вістович, направляючи авіацію на штаб чекістів у Слауті, хоч сам знаходився там також, таким чином, викликає вогонь на себе. Директор віденської поліції Шобер усвідомив небезпечну ситуацію, у якій опинився Вістович: «Ви зараз не просто між молотом і ковадлом. Ви всередині ковальської печі, пане оберкомісар» [9, с. 280].

Персонаж Вістович, як і біблійний Адам, має гріхи. Він відчуває то неймовірний, то дивний азарт, коли все вдається в розслідуванні. Самковський це називає поліційним азартом, коли Адам з флегматичного з бездоганними манерами чоловіка перетворюється «на грубого, жорстокого й скаженого дідька, з яким краще не вступати в суперечку. Тоді ж назовні вилізли й усі його слабкості...» [7, с. 48]. Автор поєднує в характері персонажа непоєднуване («Словом, на душі в комісара Вістовича мало б бути по-весняному сонячно й радісно... Проте всередині цього чоловіка вирувало пекло» [6, с. 134]). Сам герой не раз буде говорити, що проходить кола пекла, виконуючи роботу («Це службове коло замкнулося і перетворилося для комісара на коло пекла»

[8, с. 99]). Персонаж сам себе часто критикує («Ти негідник, Адаме...найбільший, курва, негідник в усьому бісовому світі» [8, с. 223]). Коли пані Новак назве його хорошою людиною, він заперечить: «Ти помиляєшся... Дуже помиляєшся. Я – негідник... І моє сумління мене вбиває» [9, с. 44]. Директор Шехтель, коли сердиться, називає його чортом («І де той чортовий Вістович, коли він потрібен? – почулося зітхання директора. – Щоб його холера взяла у тій відпустці...» [8, с. 138]).

У романі «300 миль на схід» видачі оберкомісара Адама Вістовича вимагатимуть дві країни – Польща і Радянська Росія. З розмови між директором віденської поліції Шобером та канцлером Реннером дізнаємося, що Вістович, у якого слов’янське прізвище, є «агентом імперської розвідки», «значущою фігурою», «непростою птицею», «одним з кращих віденських поліціантів», «добрим функціонером на вагу золота». Як бачимо, така велика кількість апелятивних називань розкриває позитивні якості Вістовича («Утім, мене зацікавила постать невідомого галицького розумаки, адже нечасто у провінції трапляються такі таланти. Я спробував з’ясувати, чи інші свої розслідування він проводив так само блискуче й, уяви собі, виявилось, що чимало вбивць і маніяків у Галіції пішли на шибеницю саме завдяки Вістовичу» [9, с. 24]). Реннер не запам’ятовував прізвищ, тому називатиме Вістовича Вістманом, що хоч трохи мало стосунок до австрійських називань. Адам не встидається свого походження, він переживає за свою землю («Вірите чи ні, але я по-справжньому вболіваю за ту землю. По один і по другий бік Збруча... Мені неоднаково, що з нею станеться. Як розпорядиться історія» [9, с. 270]).

Спокусницею-Свою для Адама стане єврейка **Бейла**. Біля неї Адам з брутального і сильного чоловіка, який виконував найбруднішу і найнебезпечнішу роботу, перетворювався на доброго і лагідного («Однак з Бейлою він завжди був такий: розгублений і беззахисний, як дитина» [6, с. 52]). Зраненим собакою і волоцюгою він утік від усіх невдач до Бейли, до її царства затишку («І його найкращою втечею була Бейла» [5, с. 29]; «Сьогодні він знову тікає, йому знову хочеться захватись від усього світу...» [5, с. 37]). Саме Бейла називатиме його Адасем. Для Вістовича Бейла стане прихистком спокою («Розуміла, як потрібна йому, і розуміла, що створює для цього чоловіка, можливо, єдиний у світі прихисток, де Вістович міг бути собою» [8, с. 222]). Вона красива, але самотня, як і Адам. Краса героїні заворожувала, Адам розмірковував:

«Яка ж це запаморочлива радість володіти богинею!» [6, с. 54]. Первісне значення імені героїні розкривається в тексті: Бейла – красуня. За словником І. Трійняка, Бейла (Белла) – ‘вродлива’, ‘мила’, ‘чудова’ [13, с. 49]. Натяк на те, що Бейла спокусниця, знаходимо майже в кожному романі («Бейла... Це ім'я належало тендітній чорнявці з великими карими очима, в яких часто загорялися диявольські азартні возники» [7, с. 78]). Героїня вміла розрадити, вислухати, Вістович був вдячний їй за це («Чорнява єврейська красуня. Розумниця з витонченими шляхетними манерами. Це їй я завдячую тим, що не скотився на самісіньке дно. І саме перед нею винний найбільше...» [9, с. 73]). Бейла завжди залишалася для Адама загадкою, він готовий був їй прощати все на світі («І він пробачив би їй що завгодно: хоч всесвітній потоп, хоч десять єгипетських нещасть, якби вона була в них винна» [9, с. 155]). Найважливішою інформацією для нього було те, що Бейла жива.

Шпигунка **Магдалена (Магда)** назве його Дон Жуаном («Подивися на себе, промовила Магда, – огрядний немолодий Дон Жуан, ...бо побачив перед собою ту, що може якось придатися. Яке щастя, правда?» [8, с. 201]). Для Вістовича Магда – не просто «пруська агентка», а й красива жінка («Ця нестерпно заблива Євіна дочка, що збурювала в ньому цілу диявольську круговерть почуттів, здавалось, от-от простягне йому який-небудь заборонений плід, і він їй не відмовить. Він сам буде його випрошувати, мов жебрак, знаючи добре, чим це обернулося колись людському роду...» [7, с. 245]). Автор навмисно називає героїню Євіною дочкою, бо спокусити Адама могла лиш така. Якщо взяти до уваги, що впродовж століть церква зображала Магдалену в образі грішниця, що розкалася, то назва героїні буде символічною.

Серед тих жінок, які «вміють перетворити бувалого комісара поліції на сором'язливого школяра» була пані **Емма Фогель**. Саме її Адам називатиме низкою апелятивів, які неабияк характеризують героїню: скажена кішка, шалениця, шпигунка на замовлення, рудоволоса бестія. Вона буде міняти імена та прізвища, вишукуючи інформацію.

Анна Каліш – офіційна дружина Адама Вістовича. Вона опинилася в полоні театральної слави, тому товариство грубого Вістовича, який став схожим на тих, кого ловив, не задовольняло її. Вона також дуже красива, не випадково одне зі значень імені Анна – ‘мила’ [13, с. 81]. Відомо, що Каліш – назва містечка в Польщі, тому прізвище може бути топонімного походження. А може бути короткою формою імені Каліст,

що в перекладі з грецької означає ‘найкращий’, ‘найвродливіший’ [13, с. 164]. Вістович запевняв: «Жодна емоція ніколи не псувала її вроди» [7, с. 167]. Адам не сумував за Анною, коли їх «шлюб полетів під три чорти».

Вістович працює в парі з ад'юнктом **Самковським** («Разом вони становили тепер один великий клубок нервів і відчували, як сильно залежать один від одного» [5, с. 68]; «Шеф його цінував. Насамперед за ретельність і вміння доводити до кінця найнуднішу паперову роботу. В цілому ж, вони непогано доповнювали один одного і спільно розплутали вже не одну справу» [7, с. 48]). Вістович був кремезним, а Самковський – худорлявим, непоказним. Самковський умів продумувати дії наперед. Їх поєднує азарт до розкриття злочинів та самотність. Не випадково в основі прізвища героя лежить апелятив *сам* («З родичів у мене тільки батько, але й той спився. Останнім часом мене навіть не впізнає.. Тож, мабуть, сам» [5, с. 104]; «Сам... Самковський» – здивовано витріщився він на прибулого» [8, с. 143]). Хоч герой є поляком за національністю, але прізвище досить поширене в Україні. В основі прізвища може також бути і давнє ім'я Сомко (Самко). За словником П. Чучки знаходимо, що прізвище Самко вживане і серед запорожців, і серед поляків, а утворилося «від давньоукраїнського чоловічого імені Самко, що відповідає повним іменам Самуїл, Самсон, Самей» [15, с. 501]. М. Габорак вважає, що можлива мотивація від прізвища чи прізвиська Сом. «Очевидно, сомом колись називали спокійну, мовчазну, але сильну людину» [2, с. 463]. Персонаж Б. Коломійчука саме таким є. У нас це прізвище зараховують до похідних полонізованих прізвищ із суфіксом –овський. Майже в усіх романах фігурує називання персонажа за прізвищем. Лише в романі «Експрес до Галіції» дізнаємося його ім'я – Антоні. Брат Ігнацій називає його Антосем («Антоні Самковський, ад'юнкт львівської кримінальної поліції, не любив весни» [8, с. 122]). Ім'я Антоні (Антоній) з давньоримської мови означає ‘куплений замість іншого’; ‘який набиває ціну, перевершує’; ‘неоцінений, гідний похвали’; ‘той, що вступає в бій’ [13, с. 37]. Доантропонімна семантика імені розкривається в тексті («Самковський не належав до числа сміливців, але і боягузом не був. Такі зазвичай не кидаються сторчголов у вир небезпеки, проте якщо вже доля кидає виклик, то знаходять у собі відвагу його прийняти» [8, с. 126]). Самковського хвалить іноді Шехтель, Вістович цінує його розум, підтримку, вміння швидко

реагувати, справно виконувати роботу. Саме Вістович просить залишити його на роботі після провалу операції («Вістовичу стало його жаль. Самковського він знав давно, той завжди був надійним помічником і, попри все, таки вправним слідчим» [8, с. 235]; «Я знав Самковського вже багато років. І в цій часто-густо брудній, небезпечній роботі, яку ми виконували, кращого помічника годі було й бажати. Ад'юнкт з однаковим завзяттям виконував найнуднішу паперову роботу і переслідував злочинців на вулиці. Був худорлявий, сутулився, але ще жодного разу не відступив, опинившись супроти якого-небудь громіздкого зарізяки, якого породив кримінальний Замарстинів або інша неспокійна довколишня місцевість» [9, с. 126–127]).

У поліетнічному Львові тоді проживали люди різних національностей. Директором львівської поліції був австрієць **Вільгельм Шехтель**, який часто говорив: «Серед цих поляків, яких більшість у поліції Лемберга, ми з вами, Адаме, як два самотні човни в озері. Ви – русин, і я – австріяк. Мусимо триматися разом, бо окремо нас коли-небудь потоплять» [7, с. 81]. Цікаво, що самі львів'яни, добросовісно виконуючи роботу, на національність уваги не звертали («Вістович не міг погодитися з побоюваннями шефа. Всі, хто служили у поліції, були найперше львів'янами, які робили одну справу, й дуже часто в небезпечних ситуаціях мусили довіряти один одному. І тоді «народовість» того чи іншого колеги цікавила їх в останню чергу» [7, с. 82]). Шехтель часто говорив, що вони троє уособлюють тут Галіцію: «Самковський – поляк, він – австрієць і я – русин. Бракувало хіба що доктора Фельнера, нашого судового медика, який був євреєм і більшість часу просиджував у своєму «Царстві Аїда»...» [9, с. 71]. Персонаж має ім'я німецького походження, що означає 'воля, прагнення' + 'шолом, захист'. «Вільгельм – відповідальна й вимоглива людина, бажає мати справу лише з відповідальними й порядними людьми» [4, с. 369–370]. Як бачимо, доонімна семантика тут також спрацьовує: директор поліції стоїть на захисті спокою громадян. Адам називає шефа «старим воякою й затятим імперіалістом», «старим хитрим австрійським лисом». У цих апелятивних називаннях і натяк на вік директора (60 років), і на національність, і на розум. Шехтель чудово розумів, що завдяки Вістовичу він отримає славу, тому іноді хвалить його («Ви чудовий колега, – похвалив він комісара, – я завжди казав, що австріяк і русин зможуть домовитися» [7, с. 89]). Характеристичний заряд має також прізвище героя: Шехтель з іврити

означає директор, голова, що якраз і вказує на посаду, яку обіймає персонаж. Для Вістовича Шехтель «не був поганою людиною».

Вістович із Самковським тісно співпрацювали з поліційним патологоанатомом **Ебергардом Фельнером** («Доктор був галицьким німцем, родом десь з-під Злочова, тому рідною німецькою послуговувався часто і залюбки. Попри те, ніколи не приховував, що має насправді «жидівське походження»» [8, с. 132]). Більшість свого життя доктор Фельнер проводив за роботою в морзі, тому комісар з ад'юнктом називали морг «Царством мертвих», як і «називав це місце сам Аїд-Фельнер». Через амурні зв'язки з асистенткою Самковський називав його «старим кнуром», «підстаркуватим Казанова», але він знав, що Фельнер був прекрасним спеціалістом («...перед Самковським тепер стояв не підстаркуватий Казанова, що забавляється з асистенткою, а добре знаний в Галичині судово-медичний експерт, фахівець своєї справи» [8, с. 145]).

Серед знайомих Вістовича є і полковник, агент контррозвідки **Альфред Редль**. І Вістович, і Редль «походили з львівських сімей залізничників». Полковник часто потраплятиме в скрутні ситуації разом із Вістовичем, але він завжди був «злий, мов чорт, на поліцію, яка плутається під ногами в контррозвідки» [7, с. 232]. Редль визнає, що величезну шпигунську лінію фактично викрила поліція, але домінантну позицію займає контррозвідка, тому радить Вістовичу перейти працювати до них («І нам потрібні такі люди, як ви» [7, с. 275]). Не випадково його ім'я означає 'порадник', 'який дає поради за допомогою духів'. «Він має величезну внутрішню силу, що може допомогти йому досягти успіхів і великих висот у кар'єрі» [4, с. 317]. Але герой веде подвійну гру: працює на російську контррозвідку під псевдонімом Ніцетас («Думаю, Ніцетас – це псевдонім полковника Редля. У мене є підозри, що той провадить нечесну гру...» [8, с. 216]; «Хто такий Ніцетас, полковнику? Никон Ніцетас? ...Можна навіть подумати, що Ніцетас – ваше шпигунське псевдо» [8, с. 347]). Ніцетас (Нікетас, Микита) в перекладі з давньогрецької означає 'переможець' [13, с. 228]. Дуже часто персонаж буде здобувати перемогу завдяки роботі Вістовича, тому Адам недолюблював Редля, називав його сучим сином («Втім, самої присутності його вистачало, щоб отруїти цей простір» [8, с. 168]). Зрозуміло, що виконуючи різні приватні шпигунські замовлення, Редль ішов на ризик («Цей чоловік ходив по лезу ножа і не раз, мабуть, був за крок до розстрілу» [9, с. 75]; «Редль був скурвисином, але

не боягузом» [9, с. 79]). Хоч Вістович і не любив Редля, але не повірив, що той міг бути зрадником. Його звинуватили в шпигунстві на користь росії і примусили накласти на себе руки. Вістович каже: *«Прізвище Редля у пресі стало синонімом слова “негідник”. Журналісти, здавалось, лише шкочували, що той не був євреєм, як, приміром, Дрейфус. Бо тоді його зрадливу натуру вдалося би розгледіти відразу. Однак полковник походив з Галіції, що також пасувало образу імперського Юди»* [9, с. 162]. Цікаво, що насправді Альфред Редль – реальна людина. Автор запозичив ім'я і прізвище офіцера австрійської контррозвідки, полковника.

У романі «Візит доктора Фрейда» усі сили поліції направлені на пошук серійного вбивці, якого назвали **Віденським Упирем** (*«...наскільки я зрозумів, йдеться про так званого Віденського Упиря? Серійного маніяка, що майже місяць орудує на вулицях столиці?»*) [6, с. 61]). Убивця отримав назву за місцем скоєння злочину – Віденський. Але вбивства будуть продовжуватися й у Львові (*«Отже, Віденський Упир насправді Лемберзький?»*) [6, с. 64]). Злочинець стане майстром диявольської справи, він вестиме гру з поліцейськими (*«Цей Упир – гравець. Азартний гравець... Він обводить поліцію довкола пальця і лишає підказки, які вказують на його подальші кроки. Точніше, подальші злочини»*) [6, с. 102]; *«Цей убивця, Упир, як його назвали у Відні, надзвичайно марнославний суб'єкт»* [6, с. 103]).

У цьому романі йдеться про відомого психоаналітика **Зигмунда Фрейда**. Цей реальний антропонім стає в романі хронологічно значущим, бо вказує на час і простір, коли відбувалися події. Вістовичу з підказки Фрейда вдалося хитрістю виловити віденського маніяка, який називався Францом Гольмом.

Другорядні персонажі романів Б. Коломійчука є носіями найменувань різних антропосистем. Для українського читача вони будуть дещо незвичними, але Галичина входила до складу Австро-Угорщини, тому тут проживали представники різних національностей. У книзі «В'язниця душ» виділяються такі літературно-художні антропоніми: Алоїза Вольфович, Домініка Ястремська, Янка Циновська, Ельвіра Буковська, Франц Тепфер, Альфред Шимонович, Аркадіуш Тофіль, Тадей Курка, Еріх Зільман, Аксель Гальден, Яцек Жила та інші). До деяких із них автор подає ще паралельні варіанти найменувань. Наприклад, скрипаля з Будапешта Ласла Перчені називають Мадяром (за походженням) та Паганіні (за віртуальною грою на скрипці).

У романі «Візит доктора Фрейда» є також ціла низка найменувань з різних антропосистем: Якуб Німанд, Макс Флідерман, Ервін Когер, Ріхард Штальман, Герман Каліш та інші.

Серед другорядних персонажів роману «Готель «Велика Пруссія» особливу увагу автор приділяє боксерові **Ромкові Лисаку**. За найменуванням можемо стверджувати, що герой українець. Це підтверджують інші персонажі (*«Цей Лисак походить з Галіції...»*) [7, с. 171]; *«Ромко Лисак з Лемберга...»*) [7, с. 170]). Усі інші назви іноземного походження (Вальдемар Ніцпон, Лютке, Фелікс Ціммерман, Маркус Щипак, Цільман, Ганс Вінкель, Франк Більмер, Теодор Фішер), не обходиться автор і без російських антропонімів (Дмитрій, Кравцов, Демідов).

Роман «Експрес до Галіції» зібрав також велику кількість найменувань за національною ознакою (Антон Піллер, Доменіко Салтіні, Фелікс Краут, Клебер, Альберт Заремба, Орлов, Інокентій Михайлович). Російський багатій-втікач Яків Бобровський іменується розмовним варіантом імені Яша, та формою називання іменем по батькові Яків Олександрович, на відміну від називань іноземців та галичан.

У романі «300 миль на схід» фігурує трохи більше літературно-художніх антропонімів, що характерні для називання українців (Матвій Стащенко, Зенон Лясецький, Станіслав Кравчик, Оксана, Олексій), хоча найменувань запозичених доволі багато (Йоганн Шобер, Карл Реннер, Едмунд Лібанський, Кацман, Купер, Козлов). З цього переліку привертає увагу літературно-художній антропонім **Матвій Стащенко**, який не тільки вказує на національність, але й має інформаційний зміст. Первісне значення імені Матвій – 'дарунок бога', 'божа людина' [13, с. 220], а прізвище походить від імені Стах (Євстахій, Остап), що в перекладі з грецької означає 'стійкий', 'міцний', 'здоровий', 'веселий' [13, с. 275]. Персонаж справді міцний і здоровий, *«вигляд мав упевнений, як мисливець, який добре знає, де його зодбич, і як її вполювати»* [9, с. 54]. Вістовичу він подобався (*«Якби в мене був син, майнула в нього думка, він міг би бути таким, як цей Матвій. Сміливим, щирим, дещо гарячкуватим»*) [9, с.148]). Матвій стане дарунком для Вістовича, коли нібито врятує від переслідувачів, насправді він прийде його вбивати. Автор для умовного вбивства свого героя взяв українця. Тут напрошується асоціація з найменуванням вбивці Степана Бандери, в основі прізвища якого є ім'я Стах. Богдан Сташинський виконав цю ганебну роль. Доонімна семантика імен Матвій та Богдан майже ідентична, як і їхні прізвища.

Ще одна людина, якій довіряв і допомагав Адам, зрадила його. Йдеться про мандрівного фотографа-єврея Кацмана. Серед відомих історичних осіб виділяються маршал Пілсудський та Будьонний.

Висновки. Як бачимо, літературно-художні антропоніми є важливими елементами літературного твору. Літературно-художній антропонікон романів Богдана Коломійчука відображає реальні найменування жителів Галичини та прилеглих територій початку ХХ століття. На основі прізвищ та імен головних і другорядних героїв можемо встановити їхнє національне походження. Усі літературно-художні антропо-

німи наділені інформаційним потенціалом. Автор враховував етимологію найменувань персонажів, допрізвищеві значення в текстах спрацьовують. Потужний характеристичний заряд має назва головного героя. Образ Адама Вістовича – збірний образ вмілого поліцейського, а його наймення – вказівка на особливості характеру, силу, розум, уміння добре виконувати роботу. Доведено, що автор формує образ, допасовуючи характер героя до його найменування. Перспективою подальших розвідок є дослідження літературно-художніх антропонімів, що функціонують у ретророманах Л. Підгірної, В. Івченка та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Габорак М.М. Прізвища Галицької Гуцульщини. Етимологічний словник. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. 584 с.
3. Землянська А.В., Землянський А.М. Жанрова Еклектика ретро-детективів Богдана Коломійчука. URL: http://eprints.mdu.edu.ua/id/eprint/4428/1/zemlyanska_2018_275.pdf (дата звернення: 29. 05. 2024).
4. Ісат Ю. А. Таємниця вашого імені. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2006. 736 с.
5. Коломійчук Б. В'язниця душ: повісті. Харків: Фоліо, 2015. 220 с.
6. Коломійчук Б. Візит доктора Фрейда: роман. Харків: Фоліо, 2016. 187 с.
7. Коломійчук Б. Готель «Велика Пруссія». Львів: Видавництво Старого Лева, 2022. 280 с.
8. Коломійчук Б. Експрес до Галіції: роман. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. 352 с.
9. Коломійчук Б. 300 миль на схід: роман. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. 320 с.
10. Малаш О.В. Антропонімія: психологічний та філософський виміри (на матеріалі класичної та сучасної української прози) *Записки з українського мовознавства*. Збірник наукових праць. Випуск 29. *Opera in linguistica Ukrainiana. Fascicullum 29* / Головний редактор Т.Ю. Ковалевська. Одеса: Видавець С.Л. Назарук, 2022. С. 124–136.
11. Пахомова С. Онімна номінація в діячності. Пряшів, 2019. 134 с.
12. Попіль Д. Коли минуле пахне теперішнім. Богдан Коломійчук «300 миль на схід». Рецензія. URL: <https://nasze-slowo.pl/koly-mynule-pahne-teperishnim%EF%BF%BC/> (дата звернення: 29. 05. 2024).
13. Трійняк І.І. Словник українських імен. Київ: Довіра, 2005. 509 с.
14. Філоненко С. Ласкаво просимо до Львова! Детективні маршрути старого міста. URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2016/12/31/124348.html> (дата звернення: 29. 05. 2024).
15. Чучка П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник / [наук. ред. член-кор. НАН України В.В. Німчук]. Львів: Світ, 2005. 704 + XLVIII с.